

Biomedicinos mokslų krypties studijų programų studentų profesinio tapatumo aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje vertinimas

LAIMUTĖ KARDELIENĖ

Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda
El. paštas laimutekk@gmail.com

Straipsnyje aprašomas tyrimas, kuris atskleidžia, kaip biomedicinos mokslų krypties studijų programų studentai vertina savo asmenines studijas aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje. Vertinant būsimųjų specialistų profesinį tapatumą analizuojami tokie tyrimo objektui priklausomi kintamieji – studijų pasirinkimo motyvai, studijų programų reikalavimai, savijauta, studijų vietų tinkamumas. Apibendrinus tyrimo rezultatus teigiama, kad biomedicinos mokslų krypties studijų programų studentams būdingas aktyviai kuriamas profesinis tapatumas arba laikinai atidėto profesinio tapatumo būseną. Pabrėžtina, jog analizuotų profesinio tapatumo komponentų vertinimas rodo, kad studijuodami tyrimo dalyviai ieško naujų alternatyvų, bando rinktis ką nors naujo, o ne pasitenkinti esama padėtimi, stokoja specifinių įsipareigojimų.

Raktažodžiai: biomedicinos mokslų krypties studijų programos, neuniversitetinės studijos, profesinis tapatumas, studijų vertinimas

---

ĮVADAS

Viešajame rašytiniame Lietuvos sveikatos diskurse dominuoja metaforinis žmogaus modelis, kurio pagrindas – destruktiviai veikianti socialinė būtybė, o jos veiksmi dažniau traktuojami kaip visuomenei žalinga nei naudinga veikla, įvairiuose tekstuose pateikiamas pasaulio vaizdas, polinkis vienaip ar kitaip vertinti tikrovės reiškinius daro įtaką žmonių nuostatomis jų pačių sveikatos atžvilgiu ir motyvuoja atitinkamą elgesį (Papurėlytė-Klovienė 2014). Paskutiniaisiais metais Lietuvos viešajame diskurse daug rašoma apie sveikatos apsaugos sistemos privalumus ir trūkumus, kurių išvengti padeda dėmesys sveikatos sistemos plėtrai (Jankauskienė 2011), ypač medikų veiklai komandoje (Jakavičiūtė 2011; Marmienė, Kalėdienė, Kaselienė, Vladičkienė 2015). Be to, akcentuojamos ne tik medikų sveikatai žalingo elgesio dėl darbinės veiklos streso įveikos strategijos (Jasiukevičiūtė, Pajarskienė 2014), bet ir apskritai žmonių sveikos gyvensenos bei sveikos aplinkos plėtojimas, kurį lemia kitų sektorių veikla ir patys gyventojai (Zagurskienė, Misevičienė 2011). Šiame

kontekste dėmesys krypsta į būsimųjų specialistų profesinio tapatumo apraiškas, pirmiausia, biomedicinos mokslų krypties studijų pasirinkimą. Konstatuojama, kad susidomėjimas šios studijų krypties mokslais auga, ir fiksuojama tendencija, kad didelė dalis baigusiųjų studijas išvyksta dirbti į užsienį (Samulionytė 2015). Tampa aktualūs tyrimai apie į darbo rinką žengiančių Y kartos atstovų karjeros planavimą, nes jiems būdingos kitokios vertybės ir elgsena, nei kol kas darbo rinkoje dominuojančiai X kartai (Stanišauskienė 2015).

Nustatyta, kad svarbus veiksnys, didinantis jauno specialisto savirealizaciją darbo rinkoje, – tai ne tik tokie biomedicinos mokslų krypties studijų programų pasirinkimo motyvai kaip asmeninės savybės, įdomus darbas, artimųjų nuomonė ar kitų šeimos narių įtaka (Žuravliova, Būta, Juškutė 2011; Gerikienė, Lukočienė, Tamulevičiūtė 2012), tai ir profesinio mokymo bei praktikos dichotomija studijose (Rimkienė, Žydžiūnaitė 2013). Be to, atskleista, kad profesinis tapatumas formuojasi studijuojant, kai akademinis ir praktinis kontekstai vienas su kitu susieti bei papildantys vienas kitą (Riklikienė, Spirgienė, Masiliūnienė 2012); kai taikomas individualus praktinio mokymo modelis (Nalivaikienė 2014); kai bendraujant su pacientais patiriamos teigiamos emocijos stiprinant jų sveikatą (Mockevičienė, Šimkutė 2012; Piščalkienė, Stasiūnaitienė 2013).

Nors sociokultūrinis kontekstas gali paveikti tyrimų rezultatus, vis dėlto pasidomėta paskutiniaisiais metais užsienio šalyse atliktais tyrimais besiremiančiais straipsniais ir jų skelbiamomis išvadomis apie biomedicinos mokslų krypties studijų programas pasirinkusiųjų jaunuolių profesinio tapatumo vertinimus aukštojoje mokykloje. Konstatuota, kad nepriklausomai nuo studentų amžiaus bei studijų trukmės, įtampą jiems kelia gana aukšti pasirinktos studijų programos reikalavimai ir klinikinių atvejų baimė praktikoje (Pulido-Martos, Augusto-Landa, Lopez-Zafra 2012). Manoma, kad tokie neigiami išgyvenimai kelia abejonių pasirinkta studijų programa, todėl užfiksuota, kad studijuojantys dažnai taiko savidestruktyvią distreso įveiką (Reevea, Shumakera, Yearwooda, Crowella, Rileya 2013). Kiti tyrimai taip pat rodo, kad klinikinė mokymosi aplinka, ypač šios aplinkos psichosocialinės charakteristikos, mažai atitinka studijuojančiųjų lūkesčius (Papathanasiou, Tsaras, Sarafis 2014). Kitų autorių (Worthington, Salamonson, Weaver, Cleary 2013) atliktų tyrimų duomenys iš dalies paaiškina šių neigiamų išgyvenimų priežastis, tarp kurių yra studento profesinio apsisprendimo stiprumas, susijęs su jo lytimi bei studijuojamos programos vieta jo pasirinkimų eilėje stojant į aukštąją mokyklą. Be to, įtakos gali turėti ir prieš studijas aukštojoje mokykloje įgyta profesinė patirtis sveikatos priežiūros institucijose ar profesinės studijos biomedicinos mokslų krypties studijų programose. Kita vertus, akcentuojama, kad darbdaviai turi suprasti savo atsakomybę už pradedančiojo jauno specialisto savijautą darbo vietoje (Rudman, Gustavsson, Hultell 2014).

Trūksta tyrimų, kuriuose būtų analizuojamas biomedicinos mokslų krypties studijų programas pasirinkusiųjų jaunuolių profesinis tapatumas, akcentuojant jų asmeninius studijų vertinimus aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje. Išsakyti teiginiai leidžia formuluoti tyrimo klausimą: koks biomedicinos mokslų krypties studijų programų studentų profesinis tapatumas aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje nuo įstojimo į pasirinktą studijų programą iki jos baigimo?

Siekiant tyrimo tikslo, taikytas Kauno medicinos ir Bielefeldo (Vokietija) universitetų mokslininkų sudarytas klausimynas (Petrauskas 2004). Apklausti tie patys Utenos kolegijos Medicinos fakulteto biomedicinos mokslų krypties studijų programų studentai pirmame ir trečiame kurse: pirmame kurse – 128 studentai (53 vaikinai ir 75 merginos), o trečiame – 101 studentas (39 vaikinai ir 62 merginos).

Tyrimas vyko 2012–2015 m.: pirmoji apklausa atlikta 2011–2012 m., antroji – 2013–2014 m. Po įvadinio instruktažo studentai pildė klausimynus. Jiems buvo paaiškintas tyrimo tikslas bei apklausos anonimiškumas. Apklausa organizuota vadovaujantis etiniais ir teisiniais socialinių tyrimų principais. Užpildę anketas, studentai jas grąžino tyrėjui. Tyrimo procedūra leido surinkti visus išdalytus klausimynus, nes juos pildė visi konkrečiame užsiėmime dalyvavę studentai. Akcentuota, kad dalyvavimas apklausoje yra savanoriškas, tad iš tyrimo jie gali pasitraukti ir nebaigę ar net nepradėję pildyti klausimyno. Daugeliui studentų patiko, kad vertinama jų dalyvavimo tyrime pozicija. Klausimynui užpildyti užteko 30–40 min.

Tyrimo duomenys suskaičiuoti naudojantis *SPSS for Windows 14* programa. Kokybinių požymių statistiniams ryšiams vertinti naudotas Chi kvadrato kriterijus, o kiekybinių požymių skirstiniai lyginti taikant Stjudento testą.

TYRIMO REZULTATAI

Pirmiausia tyrime atskleisti tyrimo dalyvių studijų programos pasirinkimo motyvai. Gauti duomenys rodo, kad svarbiausias apklaustųjų studentų stojimo į kolegiją motyvas – noras įgyti aukštojo mokslo diplomą: jo siekė 55,7 % vaikinių ir 47,9 % merginų. Paaiškėjo, kad kitas aukštojo neuniversitetinio mokymosi motyvas – tai galimybė įgyvendinti savo svajonę: taip nurodė 28,9 % vaikinių ir 36,2 % merginų. Nustatyta, kad dalis jaunuolių studijuoja kolegijoje, nes neįstojo ten, kur norėjo (15,5 % vaikinių ir 16,0 % merginų).

Tyrimo duomenys apie tolimesnius planus po studijų aukštojoje neuniversitetinėje mokykloje rodo, kad 31,7 % studentų ketina tęsti studijas, kai baigs mokyti Utenos kolegijoje. Pažymėtina, kad panašus tyrimo dalyvių procentas (32,4 %) tikisi įsidarbinti pagal įgytą specialybę, o kita dalis tiriamųjų (12,7 %) planuoja išvykti į užsienį, nes nori užsidirbti. Be to, kai kurie iš jų (9,2 %) nurodė, kad baigę studijas sieks įsidarbinti jų sugebėjimus atitinkančioje srityje. Akcentuotina, kad 7,0 % apklausos dalyvių tikisi užsidirbti ir Lietuvoje. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad baigę studijas kolegijoje tiek vaikinai, tiek merginos turi panašių ketinimų, nes reikšmingų skirtumų atsakymuose pagal tiriamųjų lytį nėra, išskyrus faktą: kiek daugiau vaikinių nei merginų tikisi dirbti pagal įgytą specialybę (atitinkamai 38,1 ir 31,4 %; $p < 0,1$).

Pirmoje lentelėje pateikiamas studentų studijų programos reikalavimų vertinimų pasiskirstymas pagal lytį ir studijų trukmę.

1 lentelė. Studentų studijų programos reikalavimų vertinimų pasiskirstymas (%)

Vertinimas	Lytis		Kursas	
	Vaikinai	Merginos	Pirmas	Trečias
Labai žemas	0,5	1,7	3,4	0,9
Gana žemas	9,5	9,1	3,8	10,5**
Gana aukštas	87,7	84,3	84,7	81,6
Labai aukštas	2,3	5,0	9,6	4,1**

** $p < 0,01$ lyginant grupes pagal kursą.

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad didžioji dauguma tyrimo dalyvių savo pasirinktos studijų programos reikalavimus vertina kaip gana aukštus. Daugiau trečio kurso studentų mano, kad šie reikalavimai yra gana žemi, o tarp pirmakursių daugiau yra tokių,

kuriems reikalavimai yra labai aukšti (taip teigė beveik dešimt procentų apklaustųjų). Tyrimo dalyvių atsakymų analizė pagal jų lytį rodo, kad vertinant studijų programos reikalavimus ryškesnių skirtumų nėra.

Antros lentelės duomenys iliustruoja, kaip studentai vertina savijautą studijuojant, o studentų atsakymų variantai *visiškai sutinku* ir *sutinku iš dalies* sujungti į vieną, t. y. reiškia jų pritarimą teiginiui.

2 lentelė. Studentų savijautos vertinimų studijuojant dinamika (%)

Vertinimo teiginiai	Lytis		Kursas	
	Vaikinai	Merginos	Pirmas	Trečias
Abejoja studijų programos pasirinkimu	35,0	25,0	25,0	35,1
Dažnai jaučiasi „pasimetę savo studijose“	15,0	32,8*	30,0	24,3
Draugai palaiko studijuojant	76,2	87,4	75,0	71,1
Su dėstytojais sutaria gerai	90,0	90,0	87,9	86,1
Studijos yra „chaotiškos“, todėl turi sunkumų	31,6	30,8	23,3	25,0
Studijuodami neturi galimybių įgyvendinti savo idėjų	35,0	31,7	37,3	45,9
Patenkinti savo studijomis	95,0	91,7*	83,3	91,9

* $p < 0,05$ lyginant grupes pagal lytį.

Antroje lentelėje pateikti duomenys rodo, kad didžioji dauguma tyrimo dalyvių patenkinti savo santykiais su dėstytojais, ypač tai pastebima trečiame kurse. Panašiai studentai vertina ir bendrąsias palaikymą studijuojant, o lyginant tyrimo duomenis pagal lytį, kiek didesnis procentas merginų akcentuoja tokios paramos svarbą savo savijautai studijų metais. Studijų programos pasirinkimu abejoja ketvirtadalis pirmakursių, o trečiame kurse tokių studentų net padaugėja. Be to, daugiau vaikinų nei merginų yra tarp abejojančiųjų ir tarp patenkintų savo studijų programos pasirinkimu. Pirmame kurse daugiau studentų nei trečiame būna „pasimetę savo studijose“, todėl šios studijos tampa chaotiškos.

Įvertinus kiekvieną savijautos studijuojant vertinimo teiginį atitinkamu balu ir paskaičiavus jų sumą, gauta, kad vidutinis visų tirtųjų studentų savijautos vertinimas yra $20,87 \pm 0,3$ balo (maksimalus teigiamų vertinimų balas – 28). Palyginus suskaičiuotų balų vidurkius lyčių grupėse, statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta, nes ir vaikinai, ir merginos vienodai palankiai vertina savijautą studijuojant (atitinkamai $21,05 \pm 0,7$ balo vaikinų grupėje ir $20,84 \pm 0,34$ balo merginų grupėje). Nėra skirtumų ir lyginant duomenis pagal kursus ($20,39 \pm 0,4$ balo pirmame kurse ir $20,89 \pm 0,5$ balo trečiame kurse).

Tyrimo dalyviai atsakė ir apie studijų vietų tinkamumą bei jų pritaikymą studento, kaip būsimojo specialisto, rengimui. Atsakymų rezultatai pateikti 3 lentelėje. Pažymėtina, kad studentų atsakymai vertinti penkių balų Likerto skale: nuo labai gero iki labai blogo. Sujungti studentų *labai gerų* ir *gerų* vertinimų duomenys ir lentelėje pateikti tik teigiamų vertinimų rezultatai.

Trečioje lentelėje pateikti duomenys rodo, kad iš studijoms skirtų patalpų studentai geriausiai vertina auditorijas, kuriose vyksta paskaitos, toks vertinimas ypač dominuoja merginų grupėje. Pažymėtina, kad kompiuterių klasės taip pat tenkina studentų poreikius. Tyrimo dalyviai gerai vertina ir auditorijas bibliotekoje, nors vaikinų vertinimai žemesni nei merginų. Be to, studentai norėtų geresnių laboratorijų, taip pat masažo kabinetų ir kūrybinių

3 lentelė. Studentų teigiamų vertinimų apie studijų vietų tinkamumą sklaida (%)

Studijų vietos	Lytis		Kursas	
	Vaikinai	Merginos	Pirmas	Trečias
Bibliotekos auditorijos	60,0	84,0***	70,0	66,7
Paskaitų auditorijos	70,0	83,2*	80,0	70,3
Seminarų kabinetai	50,0	59,3	71,7	58,3*
Laboratorijos	35,0	31,6	65,0	60,0
Kompiuterių klasės	70,0	67,2	78,3	83,3
Didžioji auditorija	65,0	73,0	47,4	72,2**
Masažo kabinetai	43,8	35,7	42,1	37,9
Kūrybinės dirbtuvės	50,0	48,7	42,9	47,2

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$ lyginant grupes pagal kursus;

* $p < 0,05$; *** $p < 0,001$ lyginant lyčių grupes.

dirbtuvių. Studijoms skirtų vietų tinkamumo atsakymai buvo koduoti atitinkamu balu, vėliau sumuojami. Ši duomenų analizė parodė, kad vidutinis studijų vietų vertinimo balas siekė $31,7 \pm 0,9$ iš 45 galimų balų: $31,25 \pm 1,4$ vaikinų grupėje ir $32,17 \pm 0,4$ merginų grupėje. Čia galima išvelgti tendenciją, kad merginos vertina studijų vietas geriau nei vaikinai. Teigtina, kad nėra skirtumų vertinant studijų vietas pagal kursus: pirmame – $31,79 \pm 0,42$ balo, trečiame – $31,89 \pm 0,39$ balo.

TYRIMO REZULTATŲ APITARIMAS

Didžiulės įtakos karjeros sprendimams turi istorinis ir kultūrinis kontekstai, o šiuo požiūriu ypač reikšminga švietimo politika, tiksliau – stojimo į aukštąsias mokyklas sąlygos, nuo kurių priklauso karjeros pasirinkimo galimybių ribos ir būtinybės apsispręsti momentas (Stanišauskienė 2015). Kadangi straipsnyje aprašomo tyrimo metu į aukštąsias mokyklas žiūrima kaip į efektyvaus specialybės mokymosi ir darbo rinkos poreikių tenkinimo paslaugų teikėją (Lydeka 2015), tai ir Utenos kolegijose atlikto tyrimo duomenys rodo, kad dauguma jaunuolių pasirinko studijas kolegijose, kad įgytų aukštojo mokslo diplomą. Tokį tikslą lemia situacija darbo rinkoje, nes darbo vietos pasirinkimas tiesiogiai susijęs su išsilavinimu. Daugelio tyrimų autoriai pažymi, kad studijuojantieji aukštosiose mokyklose mano, jog siekiant karjeros būtinas išsilavinimas, o merginos dažniau nei vaikinai akcentuoja ir žinių svarbą (Urbonienė, Stanišauskienė 2006). Be to, cituojamų autorių tyrimų duomenimis, vienas svarbiausių kriterijų renkantis erdvę karjerai – finansiniai ištekliai, galintys užtikrinti gerovę ir asmeninėje, ir profesinėje srityse. Kita vertus, anksčiau minėtų autorių tyrimo išvados rodo, kad merginos, kalbėdamos apie karjerą, dažniau nei vaikinai pabrėžia, jog gerovė profesinėje veikloje – tai ir galėjimas padėti kitiems (tėvams, giminaičiams, draugams).

Be abejo, situacija darbo rinkoje kinta, nes darbdaviams rūpi ir specialisto kvalifikacija, ir kompetencijos, taigi, ir asmens profesinio tapatumo stiprumas. Tad ir šiame tyrime stebima tendencija, kad dalis jaunuolių rinkosi studijas, nes jos padeda realizuoti svajonę – būti slaugytoju, kineziterapeutu ar kitu sveikatos priežiūros sistemos darbuotoju, t. y. jų siekiai atliepia darbo rinkos situaciją. Pastaraisiais metais auganti sveikatingumo ir grožio industrija gali turėti įtakos

jaunuolių, norinčių studijuoti biomedicinos mokslų krypties studijų programose, skaičiui. Kaip rodo Klaipėdos valstybinės kolegijos duomenys, sveikatos mokslų fakulteto specialybės yra pačios populiariausios iš visų siūlomų kolegijoje (Samulionytė 2015). Be to, tiek Vilniaus, tiek Šiaulių kolegijų studentai teigia, kad prioritetinis specialybės pasirinkimo motyvas – paklausa darbo rinkoje, o dauguma būsimųjų sveikatos priežiūros specialistų studijų pasirinkimą sieja su tikėjimu, kad jų laukia įdomus darbas (Gerikienė, Lukočienė, Tamulevičienė 2012). Biomedicinos mokslų krypties studijas Klaipėdos aukštosiose mokyklose jaunuoliai rinkosi ne tik atsižvelgdami į savo individualias savybes bei artimųjų nuomonę, bet ir pasidavę kitų šeimos narių įtakai (Žuravliova, Būta, Juškutė 2011).

Nustatyta, kad Utenos kolegijos biomedicinos mokslų srities studijų programų studentai daugiau trečiame nei pirmame kurse abejoja studijų programos pasirinkimu bei dažniau savo studijas vertina kaip chaotiškas. Kitose šalyse atlikti tyrimai atskleidė, kad tarp studento profesinio pasirinkimo ir jo sėkmės studijuojant egzistuoja sąsaja, ypač pirmaisiais metais. Logistinės regresijos analizė parodė, kad studento profesinį tapatumą lemia jo lytis ir išitraukimas į su biomedicinos mokslų krypties studijomis susijusią profesinę veiklą ar dalyvavimas profesiniuose mokymuose apie asmens sveikatos priežiūrą (Worthington, Salamonson, Weaver, Cleary 2013). Pažymėtina, kad Utenos kolegijos studentai savijautą studijuojant (žr. 2 lentelę) taip pat vertino kaip profesinio tapatumo rodiklį, remdamiesi J. E. Marcia (1966) identiteto koncepcija. Kadangi teiginį „dažnai jaučiuosi pasimetęs savo studijose“ pasirinko trečdalis merginų, ir šio teiginio pasiskirstymo pagal kursus tyrimo duomenys rodo, kad beveik ketvirtadalis trečiame kurse vis dar jaučiasi dažnai „pasimetę savo studijose“. Tai leidžia teigti, kad tyrimo dalyviams būdingas laikinai atidėtas profesinis tapatumas. Be to, ir trečiame kurse beveik pusė tyrimo dalyvių konstatavo, kad studijuodami stokoja galimybių įgyvendinti savo idėjas. Tai reiškia, kad studentams būdinga pereinamoji būseną: aktyviai kuria savo tapatumą, nes tyrinėja ir ieško naujų alternatyvų, bando rinktis ką nors naujo, linksta į savirefleksiją, bet stokoja specifinių išpareigojimų. Panašius rezultatus pateikia ir kiti tyrėjai (Rimkienė, Žydzūnaitė 2013).

Remiantis tyrimo rezultatais teigtina, kad biomedicinos mokslų krypties studijų programų studentai – tai linkę reflektuoti, ieškantys alternatyvų, siekiantys ką nors savo gyvenime pakeisti būsimieji specialistai. Kaip teigia K. L. Reeve su bendraautoriais (2013), ir kitose šalyse biomedicinos mokslų krypties studijas pasirinkę jaunuoliai dažnai nerimauja, baiminasi, o tokie neigiami išgyvenimai kelia abejonių pasirinkta studijų programa. Pastebėta, kad studijuojantieji dažnai distresą įveikia savidestruktyviai ir dažniau siekia moralinio palaikymo iš studijų draugų nei iš aukštosios mokyklos edukologų. Tyrėjai atkreipia dėmesį, kad biomedicinos mokslų krypties studentų savidestruktyvus elgesys, kaip atsakas į distresą, turi skatinti aukštosios mokyklos edukologus padėti studentams, t. y. mokyti teigiamų distreso įveikos būdų. Tokia edukologų pozicija prisidėtų ne tik prie studentų profesinio identiteto stiprinimo aukštojoje mokykloje, bet ir profesinės karjeros pradžioje, nes jie galėtų konstruktyviai reaguoti į profesinius iššūkius darbo vietoje.

Kita vertus, į darbo rinką žengiančiai Y kartai (kuriai būdingas pasitikėjimas savimi, aukštas savęs vertinimas, paviršutiniškas žinojimas ir kosmopolitiškumas) karjera, kaip teigia V. Stanišauskienė (2015), – tai savirealizacija, savo ir šeimos gerovė. Jų įsitikinimu, šeimai karjera neturėtų trukdyti. Šio tyrimo dalyviai planuoja baigę mokslus studijas dar tęsti. Be abejo, tokiems karjeros planams turi įtakos neuniversitetinių studijų pobūdis. Tyrimai, atlikti Kauno ir Klaipėdos kolegijose, taip pat atskleidžia tendenciją, kad dalis besimokančiųjų, baigę neuniversitetines studijas, ketina toliau mokytis (Bagdonavičiūtė, Buvarskytė 2010; Samulionytė

2015). Panašius duomenis pateikia ir kiti tyrėjai. Jie pažymi, kad pusė apklaustųjų nežino, ar tęs studijas toliau, ar sies savo darbą su pasirinktomis studijomis (Žuravliova, Būta, Juškutė 2011). Be to, minėtų tyrimų duomenys rodo, kad tik maža dalis studentų po studijų baigimo planuoja mokytis užsienio šalyse. Tyrimo duomenis suprasti padeda studentų komentarai, kad jų sprendimams turi įtakos mokestis už studijas (Bagdonavičiūtė, Buvarskytė 2010). Dalis baigusiujų kolegiją nurodė, kad po studijų planuoja dirbti užsienyje ar Lietuvoje, nes pirmiausia nori užsidirbti, ir tik maža dalis – susirasti darbą, kuris atitiktų jų sugebėjimus. Panašios tendencijos fiksuojamos ir kitų autorių darbuose (Samulionytė 2015).

Aptariant biomedicinos mokslų krypties studentų profesinio tapatumo formavimąsi reikia prisiminti, kad gyvename kintančios modernybės laikais, todėl „galimybė išsirinkti vieną studijų kryptį, kuri lems jauno žmogaus trajektoriją, yra lygi galimybei išsirinkti vieną peizažą“ (Lydeka 2015: 10), o kad asmuo per gyvenimą dirbs vieną darbą – tik išimtis iš taisyklės (Urbonienė, Stanišauskienė 2006; Kardelienė 2011). Tokia pozicija leidžia suprasti tyrimo dalyvių studijų vertinimus, nes trečiame kurse, palyginti su pirmuoju, padaugėja jaunuolių, kurie abejoja studijų pasirinkimu ir nurodo, kad neturi galimybių įgyvendinti savo idėjų. Šie išgyvenimai gali turėti įtakos, kad jie savo studijas apibūdintų kaip chaotiškas. Be to, tyrimo dalyviai, ypač merginos, savo emocinę būseną nusako ir kaip „pasimetimą studijose“. Šis faktas gali būti susijęs ir su studijų reikalavimais, nes beveik visi tyrimo dalyviai nurodė, kad jie gana aukšti. Be abejo, biomedicinos mokslų krypties studijos reikalauja įsiminti daug informacijos, o klinikinė praktika – ne tik žinių pritaikymo, bet ir atidos dirbant komandoje, kantrybės teikiant paslaugas skirtingiems pacientams. Tokias išvadas leidžia daryti aprašomo tyrimo rezultatai apie jaunuolių neigiamus išgyvenimus studijuojant ir kitų autorių tyrimai. Pavyzdžiui, Manuelis Pulido-Martosas su bendraautoriais (2012), atlikę publikacijų, išspausdintų 2010 m. apie studentų patiriamą stresą studijų metais, apžvalgą, teigia, kad pagrindiniai streso šaltiniai akademiniame aplinkoje siejami su įtampa, kuri kyla dėl rašto darbų ir studijų krūvio, o klinikinėje studijų aplinkoje studentams baimę kelia vis nauji klinikiniai atvejai, nerimas dėl galimų klaidų gydant pacientus, žinių ir patirties stoka dirbant su įvairia medicinine aparatūra. Taip pat pažymima, kad tokie studentų patiriami išgyvenimai nepriklauso nuo studijuojančiojo amžiaus ir studijų trukmės. Minėti autoriai atkreipia dėmesį, jog nežiūrint į tai, kad jų apžvelgtuose tyrimuose taikytos skirtingos metodikos, akademinė bendruomenė, atsižvelgdama į studentų patiriamo distreso šaltinius, turėtų pertvarkyti studijų programas. Be to, ne vienas tyrimas rodo, kad egzistuoja atotrūkis tarp studentų lūkesčių dėl klinikinės mokymosi aplinkos ir realybės šioje aplinkoje (Papathanasiou, Tsaras, Sarafis 2014). Paašškėjo, kad studentams trūksta individualaus mokymo, kurio metu būtų ne tik atliekamos užduotys, bet skiriama laiko ir inovacijoms, susijusioms su asmens sveikatos stiprinimu. Kita vertus, studentai patiria neigiamų emocijų studijuodami ir dėl to, kad mato pacientų dehumanizavimą, socialinę diskriminaciją, higienos principų nesilaikymą, be to, trūksta laiko ir pacientų mokymui, bendravimui (Piščalkienė, Stasiūnienė 2013).

Loreta Marmienė su bendraautorėmis (2015) teigia, kad nors sveikatos priežiūros specialistams ir patinka dirbti komandoje, tačiau tik trys ketvirtadaliai tyrime dalyvavusiųjų mano, jog institucijoje dirbama koordinuotai ir darniai. Tyrimo rezultatai rodo, kad gydytojai dažniau negu slaugytojai gali atvirai išsakyti savo nuomonę bendradarbiams, ir tik pusė tyrime dalyvavusiųjų slaugytojų nurodė, jog gali atvirai pasitarti su gydytojais darbo klausimais. Studentų studijų vertinimui, jų profesinio tapatumo raidai turi įtakos institucijų darbo kultūra, nes vyresni sveikatos priežiūros specialistai dažniau pasako savo nuomonę gydytojams, o jauni – daugiau slaugytojams (Marmienė ir kt. 2015). Tad suprantama, kodėl tyrėjai kalba apie darbdavių

atsakomybę už pradedančiųjų jaunų specialistų sėkmingą profesinę karjerą darbo vietoje, nes galima pastebėti pirmuosius *profesinio perdegimo* požymius (Rudman, Gustavsson, Hultell 2014). Cituojami autoriai rašo, kad pirmaisiais darbo metais sveikatos priežiūros sistemos darbuotojai keičia profesiją arba pradeda abejoti savo profesiniu pasirinkimu. Minimasis toks faktas – po penkerių darbo metų kas penktas specialistas nutaria keisti profesiją. Svarbiausia, kad ketinimas stiprėja pirmaisiais darbo metais. Kadangi profesinis nuovargis tiesiogiai susijęs su siekiu keisti profesiją, tai tyrimo autoriai skatina darbdavius tobulinti darbo vietas, suteikti socialinę paramą ir apibrėžti atliekamo vaidmens ribas, rūpintis bendradarbiavimo mokymais darbo vietoje.

Pažymimos mediko profesijos studijose ugdomos savybės: orientacija į tikslą, savikontrolę ir išryškunami sociokultūriniai aspektai – moters, kaip besirūpinančios kitais, vaidmuo tiek visuomenėje, tiek visuomenės sveikatos priežiūroje (Jasiukevičiūtė, Pajarskienė 2014). Tai iš dalies paaiškina, kodėl straipsnyje aprašomo tyrimo duomenimis daugiau vaikinių nei merginų abejoja savo studijų programos pasirinkimu, dažniau nei merginos jie mano, kad trūksta galimybių realizuoti savo idėjas, ir taip manančiųjų kiekvienais metais vis daugėja. Kita vertus, moters vaidmuo siejamas su polinkiu į darboholizmą bei pastangomis pirmiausia pasirūpinti kitais, suteikti jiems pagalbą, dažnai pamirštant net save, ne visada sulaukiant paramos susidūrus su asmeninėmis problemomis. Darbe lengvai prieinama streso įveikos strategija įtampai nuimti – psichoaktyviosios medžiagos labiau pažeidžia moteris, joms greičiau nei vyrams vystosi priklausomybės, tai turi itin neigiamą socialinį atspalvį (Jasiukevičiūtė, Pajarskienė 2014). Tokia situacija klinikinio mokymosi vietose gali taip pat trukdyti studijuojančiųjų profesiniam pasitenkinimui pasirinkta profesija ir planams po studijų – įsidarbinti Lietuvoje, mokytis po neuniversitetinių studijų. Straipsnyje aprašomo tyrimo duomenys ir kitų autorių tyrimų išvados (Riklikienė, Masiliūnienė 2012; Nalivaikienė 2014) rodo, kad gerėja studentų praktinio mokymo(-si) sąlygos, jie gali realizuoti profesines kompetencijas būdami su pacientais, kolegomis specialistais (Žuravliova, Būta, Juškutė 2011; Mockevičienė, Šimkutė 2012). Domėtasi praktinio mokymo vietų tinkamumu. Paaiškėjo, kad trečdalis studentų ir pirmame, ir trečiame kurse teigiamai vertina laboratorijų tinkamumą studijoms. Kitų autorių tyrimai taip pat leidžia teigti, kad jaunimui svarbiausi veiksniai, formuojantys profesinį tapatumą, yra pasitenkinimas studijų aplinka, dėstytojų profesinis pasirengimas, ryšys su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu (Rimkienė, Žydžiūnaitė 2013). Dauguma skirtingų aukštųjų mokyklų studentų pabrėžė praktinių užsiėmimų svarbą – išsakė pageidavimą didinti valandų skaičių (Žuravliova, Būta, Juškutė 2011; Nalivaikienė 2014) ir akcentavo besikeičiantį slaugytojų praktikų požiūrį į dirbantį studentą sveikatos priežiūros institucijoje (Riklikienė, Spirgienė, Masiliūnienė 2012). Įvardytus studijuojančiųjų vertinimus lemia ir tarp apklausos dalyvių dominuojanti stipri laikinai atidėto profesinio tapatumo būseną (Rimkienė, Žydžiūnaitė 2013), ir Y kartai būdingas aktyvus savo profesinio tapatumo kūrimas, alternatyvų ieškojimas, nors jiems dar trūksta profesinių įsipareigojimų ir profesinių vertybių internalizavimo (Urbonienė, Stanišauskienė 2006; Stanišauskienė 2015). Utenos kolegijos tyrimo rezultatai atskleidė, kad beveik visi biomedicinos mokslų krypties studijų programų studentai gerai vertina studijų vietas (išskyrus masažo kabinetus, kūrybinės dirbtuves) ir kad beveik visi puikiai sutaria su dėstytojais bei studijų draugais, nors trečdalis studijuojančiųjų ir abejoja savo pasirinkimu.

IŠVADOS

1. Biomedicinos mokslų krypties studijų programų studentams būdingas studijų motyvas – noras įgyti aukštojo mokslo diplomą, o baigę studijas trečdalis iš jų planuoja įsidarbinti pagal studijų metais įgytą specialybę, dauguma galvoja apie tolimesnes studijas. Tokį

jų sprendimą galima iš dalies paaiškinti neuniversitetinių studijų specifika, nes čia suteikiama tik profesinio bakalauro kvalifikacija.

2. Tyrimo duomenys atskleidė, kad biomedicinos mokslų krypties neuniversitetinių studijų studentams būdinga laikinai atidėto profesinio tapatumo būseną, nes kas trečias studentas abejoja studijų programos pasirinkimu, kas antram trūksta galimybių studijuojant įgyvendinti savo idėjas. Pažymėtina, kad ketvirtadalis studentų studijos yra „chaotiškos“ ir toks pats jų skaičius jaučiasi „pasimetę studijose“.

3. Tyrimo duomenimis, jaunuolių profesinis tapatumas stiprėja, jei studijų aplinkoje vėluoja dermė tarp praktinio ir akademinio mokymosi, orientuojamasi į studijuojančiojo individualumą, studentai dalyvauja priimančiais sprendimus. Tokį procesą realizuoja kompetentingi dėstytojai, o dauguma jų dirba sveikatos priežiūros institucijose.

Gauta 2016 04 11

Priimta 2016 05 06

Literatūra

1. Bagdonavičiūtė, E.; Buvarskytė, E. 2010. „Studentų ateities vizijos“, *Geriausi Kauno kolegijos studentų tiriamieji / kūrbiniai darbai* 2(1). Prieiga per internetą: <https://ojs.kauko.lt/index.php/stmd/article/view/179>
2. Gerikienė, V.; Lukočienė, V.; Tamulevičienė, D. 2012. „Studentų specialybės pasirinkimo motyvų ir lūkesčių lyginamoji analizė: skirtingų mokslo sričių kontekstas“, *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje* 3(1): 74–82.
3. Jakevičiūtė, J. 2011. *Slaugytojų bendravimo ypatumai su pacientais ir medicinos personalu sveikatos priežiūros įstaigoje*: magistro diplominis darbas. Kaunas.
4. Jankauskienė, D. 2011. „Sveikatos politikos vertybės ir iššūkiai artimiausiam dešimtmetyje“, *Sveikatos politika ir valdymas: mokslo darbai* 1(3): 7–26.
5. Jasiukevičiūtė, T.; Pajarskienė, B. 2014. „Slaugytojų sveikatai žalingas elgesys ligoninių restruktūrizavimo metu – prieinama streso įveikos strategija „įtampai nuimti“, *Visuomenės sveikata* 2(65): 55–66.
6. Kardelienė, L. 2011. „Akademinio jaunimo socialinis elgesys kuriant savo tapatumą postmodernistinėje visuomenėje“, *Filosofija. Sociologija* 22(2): 176–186.
7. Lydeka, Z. 2015. „Švietimas be švietimo“, *IQ birželis*: 10.
8. Marcia, J. E. 1966. “Development and Validation of Ego-identity Status”, *Journal of Personality and Social Psychology* 3(5): 551–558.
9. Marmienė, L.; Kalėdienė, K.; Kaselienė, S.; Vladičkienė, J. 2015. „Gydytojų ir slaugytojų požiūris į komandinį darbą Lietuvos bendrojo pobūdžio ligoninėse“, *Visuomenės sveikata* 2(69): 48–55.
10. Mockevičienė, D.; Šimkutė, I. 2012. „Judesio korekcijos specialistų ir kineziterapeutų profesinių kompetencijų praktinis realizavimas šiuolaikinės visuomenės kontekste“, *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje* 3(1): 169–176.
11. Nalivaikienė, R. 2014. *Slaugos studentų klinikinio mokymo(si) aplinka ir profesionaliosios slaugos mokymo(si) modelis universiteto ligoninėje*: daktaro disertacija. Kaunas: LSMU.
12. Papatanasasiou, I.; Tsaras, K.; Sarafis, P. 2014. “Views and Perceptions of Nursing Students on their Clinical Learning Environment: Teaching and Learning”, *Nurse Education Today* 34(1): 57–60.
13. Papaurėlytė-Klovienė, S. 2014. „Sveikatos diskursas lietuvių kalbotyroje: terra incognita tyrimo galimybės“, *Filologija* 19: 74–86.
14. Petrauskas, D. 2004. *Kauno universitetų studentų subjektyvios sveikatos, savijautos ir gyvenimo sąsajų vertinimas*: daktaro disertacija. Kauno medicinos universitetas.
15. Piščalkienė, V.; Stasiūnaitė, E. 2013. „Slaugos praktikos vertinimas reflektuojant: studentų požiūris“, *Sveikatos mokslai* 23(4): 114–118.
16. Pulido-Martos, M.; Augusto-Landa, J.; Lopez-Zafra, E. 2012. “Sources of Stress in Nursing Students: A Systematic Review of Quantitative Studies”, *International Nursing Review* 59: 15–25.
17. Reeve, L. K.; Shumakera, C.; Yearwooda, E.; Crowella, A.; Rileya, J. 2013. “Perceived Stress and Social Support in Undergraduate Nursing Students’ Educational Experiences”, *Nurse Education Today* 33(4): 419–424.

18. Riklikienė, O.; Spirgienė, L.; Masiliūnienė, G. 2012. „Slaugytojų profesinis rengimas: praktinio mokymo(-si) aspektai“, *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* 23: 88–95.
19. Rimkienė, R.; Žydzūnaitė, V. 2013. „Lietuvos kolegijų bendrosios praktikos slaugos studijų programų studentų profesinio identiteto lygmenų sąryšis su jį formuojančiais veiksniais“, *Sveikatos mokslai* 23(4): 99–107.
20. Rudman, A.; Gustavsson, P.; Hultell, D. 2014. “A Prospective Study of Nurses’ Intentions to Leave the Profession during Their First Five Years of Practice in Sweden”, *International Journal of Nursing Studies* 51(4): 612–624.
21. Samulionytė, V. 2015. *Medicinos studijos – vis reikalingesnės ir populiarnesnės*. Prieiga per internetą: <http://www.vu.lt/naujienos/sveikata/sveikata/medicinos-studijos---vis-reikalingesnes-ir-populiarnesnes-1387086/>
22. Stanišauskienė, V. 2015. „Karjeros sprendimus lemiančių veiksmų dinamika kartų kaitos kontekste“, *Tiltai* 2: 1–20.
23. Urbonienė, A.; Stanišauskienė, V. 2006. „Karjeros sampratos erdvė: lyčių aspektas“, *Lyčių studijos ir tyrimai* 2: 97–102.
24. Worthington, M.; Salamonson, Y.; Weaver, R.; Cleary, M. 2013. “Predictive Validity of the Macleod Clark Professional Identity Scale for Undergraduate Nursing Students”, *Nurse Education Today* 33(3): 187–191.
25. Žuravliova, T.; Būta, M.; Juškutė, N. 2011. „Profesinė motyvacija slaugoje“, *Sveikatos mokslai* 21(7): 160–163.

LAIMUTĖ KARDELIENĖ

The evaluation of professional identity among biomedical study programme students at a non-university higher education institution

Summary

In recent years in Lithuania it is often publicly spoken about the advantages and disadvantages of the current health system. The motives for choosing a biomedical study programme are frequently noted. It is a fact that the interest in this particular study profile is increasing and there is a tendency for the majority of post-graduates to go and work abroad. When this situation is evaluated more closely, the career decisions of the Y generation, which is steadily approaching the job market, are often contrasted to the currently-dominant X generation that, frankly, represents different values and behaviour. The object of this particular research is the change of evaluation of the studies of a future specialist in personal biomedical study programmes in a non-university higher education institution. The aim of the study is to assess the change of evaluation of the studies of a future specialist in personal biomedical study programmes in a non-university higher education institution. The participants of the study are the same individual students from the Medical Faculty that were questioned during their first and, later, their third years. The research of biomedical programme students in a non-university higher education institution was carried out in the Utena University of Applied Sciences and it allows the researcher to conclude the following: amongst the students, the aspiration to receive a higher education diploma is dominating; since non-university studies provide a bachelor degree only, this partially explains why the majority of students plan further studies or plan to go abroad for financial reasons, while only a third plan to work according to their received qualifications; the requirements for study subjects are evaluated as high and the study conditions are evaluated as good; during the study years these evaluations have changed: at the end of the studies the students gave lower

marks for the study programmes and study environment; at the end of the studies students more often than in the beginning had doubts about their chosen study course. On the other hand, the majority are satisfied with the studies. Amongst the female students there are more of those, who doubted their choice of studies, and, in contrast to the male counterparts, felt more 'lost'. The research shows that there is a stronger professional standpoint from a student's perspective if there is a harmony between practical and academic learning, if the study orientation is directed to an individual, his/her involvement in decision-making, and all this process is accomplished by competent lecturers which also work in health protection institutions.

Keywords: biomedical study programmes, college level studies, professional identity, an evaluation of the studies